

Inhoud

Inleiding – Is solidariteit een politieke afgeleide van liefde?	11
Hind – Wat is de kindertijd in Palestina?	31
Abu Hassan – Wat zijn de gevolgen van de bezetting?	55
George – Wat betekent het om in Jeruzalem te wonen?	75
Alon – Hoe herken je iemand die antisemitisch is?	98
Ingrid – Hoe kan apartheid worden afgeschaft?	124
Ghassan – Hoe wreed moet een genocide worden?	153
Eyal – Wat zijn de voorwaarden die leiden tot de vernietiging van een volk?	163
Malak – Waar is het thuis van een gevlucht persoon?	183
Gabor – Waarom is het zo belangrijk om de herinneringen van een volk te bewaren?	200
Slotwoord – Hoop als vaste gewoonte	225
Dankbetuiging	231
Bronnenlijst	243

Inleiding

Is solidariteit een politieke afgeleide van liefde?

I became a refugee at the age of ten. What stands clearly in my child's mind was the identity of the invisible enemy who destroyed my life. What did he look like? Was he a human or a beast? Why did he make me a refugee? What did I do to him? Where did he come from? What language does he speak??

SALMAN ABU SITTA, *Mapping My Return*

De laatste tijd moet ik heel vaak aan George Orwell denken. Zijn beroemde citaat uit 1984 ‘Oorlog is vrede, vrijheid is slavernij, onwetendheid is kracht’, lijkt me in het debat van de laatste maanden over Israël en Palestina actueler en relevanter dan ooit.

Veel mensen blijven het bijvoorbeeld hebben over een ‘conflict’ als het gaat om wat er in Gaza gebeurt. Of erger nog: over een conflict dat op 7 oktober 2023 is begonnen. Dat is het oppervlakkige beeld van iemand die ergens halverwege in een boek begint te lezen en alle voorgaande bladzijden, die zijn gevuld met bloed en verdriet, negeert;

een geschiedenis waarvan de oorsprong eigenlijk nog veel langer geleden is, en die men blijft negeren.

Net zoals men de oproep tot gerechtigheid blijft negeren die de Palestijnen al bijna een eeuw lang op de agenda zetten, vanwege het apartheidsregime waardoor hun volk al generatieslang wordt onderdrukt, en vanwege de bizarre verwoesting die sinds eind 2023 aan de gang is en die blijft voortduren, ook na het zogenaamde staakt-het-vuren van januari tot maart 2025: een regelrechte genocide.

De gruwelen van Gaza zijn ongekend. Wanneer ik zeg dat Israël een van de zwartste bladzijden uit de geschiedenis aan het schrijven is, vergelijkbaar met genocides uit het verleden, krijg ik vaak als antwoord dat we dat nog niet met zekerheid kunnen stellen, en dat we de uitspraak van het Internationale Gerechtshof moeten afwachten. Maar het Hof – het orgaan dat tot doel heeft geschillen tussen staten te beslechten en raadgevend advies te geven op het gebied van internationaal recht – heeft al in januari 2024 bevestigd dat de acties mogelijk genocidaal zijn, en de lidstaten opgedragen om Israël op dat punt tot de orde te roepen. Toch lijken veel landen dat niet te begrijpen, of er zich bewust niets van aan te trekken. Het internationale Genocideverdrag heet voluit Verdrag inzake de voorkoming en de bestraffing van genocide; dus wat kunnen de lidstaten anders doen ter voorkoming dan direct in actie komen wanneer het risico op genocide zich voordoet (ook nog eens bevestigd door het Internationaal Gerechtshof)?

Maar nog afgezien van de juridische kant, hoe is het mogelijk dat men niet reageert tegenover zulke meedogenloze wreedheden?

Toen ik in mei 2024 in Berlijn was, een paar weken nadat ik mijn rapport *Anatomie van een genocide* voor de VN had ge-

presenteerd, was ik nog een roepende in de woestijn omdat ik de misdrijven van Israël in Gaza in deze bewoordingen aan de kaak durfde te stellen. Afgezien van de lopende procedure die de Zuid-Afrikaanse regering in december 2023 aanhangig heeft gemaakt bij het Internationale Gerechtshof, met de aanklacht dat Israël genocide aan het plegen is tegen de Palestijnse bevolking in Gaza, was er over dit onderwerp praktisch geen andere literatuur.

Een enkele illustere geleerde, zoals de historicus Raz Segal, had het er direct na 7 oktober al over, maar die stemmen stonden op zichzelf. Een andere beroemde Israëlische historicus, Ilan Pappé, had de Israëlische praktijken in Gaza reeds in 2006 bestempeld als een *incremental genocide*: een genocide die geleidelijk wordt opgevoerd qua geweld en intensiteit. Maar binnen de Verenigde Naties durfde niemand dat verboden woord in de mond te nemen ten opzichte van Israël. Niemand, behalve ikzelf en een paar VN-Rapporteurs, voornamelijk afkomstig uit landen van het Mondiale Zuiden, landen waar de trauma's van de kolonisatie nog vers in het geheugen liggen, net als de genocides die de Europeanen in de loop van een half millennium in Latijns-Amerika, Afrika en Azië hebben gepleegd.

Anatomie van een genocide was het eerste VN-rapport met een doortimmerde aanklacht, waarin wordt uiteengezet dat de Israëlische militaire operaties in de Gazastrook erop gericht zijn Gaza als zodanig te vernietigen, alles te verwoesten. In Berlijn, waar me een reeks van ontmoetingen en lezingen wachtte, werd ik met grote belangstelling verwelkomd door maatschappelijke organisaties en Duitse denktanks.

Nog geen jaar later was de ontvangst in Duitsland voor een nieuwe reeks publieke bijeenkomsten totaal anders.

Er zijn vandaag de dag heel wat mensen die achter mijn interpretatie van de feiten staan, en achter de juridische kwalificaties die de staat Israël onder meer ten laste kunnen worden gelegd, zoals genocide, onwettige bezetting, kolonialisme en apartheid. Maar inmiddels is de repressie tegen de boodschap die ik breng, tegen mijn functioneren en ook tegen mijn persoon ongekend groot geworden, evenals de onverdraagzaamheid in het debat over het Israëliisch-Palestijnse vraagstuk. Dus wat is er veranderd?

Kort na mijn aankomst in Duitsland, in februari 2025, werden de twee academische bijeenkomsten waaraan ik zou deelnemen onder politieke druk geannuleerd. De eerste – een college aan de universiteit van München – werd al meteen geannuleerd. Toch lukte het me dankzij de studenten om het college te geven in een opvangcentrum voor vluchtelingen dat niet van de overheid afhankelijk is maar door privéfondsen wordt gefinancierd, met een moedige directeur die niet onder de druk is gezwicht.

Vervolgens zou ik aan de Universiteit van Berlijn een lezing geven samen met Eyal Weizman, een Israëliische hoogleraar architectuur en grondlegger van Forensic Architecture; maar toen we aankwamen had de universiteit de openbare bijeenkomst al geschrapt. Ze stelden voor om die alsnog te houden achter gesloten deuren, maar dat weigerden we; het zou onzinnig zijn geweest om helemaal naar Berlijn af te reizen voor een symposium dat alleen online gevolgd kon worden. Enkele hoogleraren en studenten slaagden erin om het evenement te verplaatsen naar een cultureel centrum dat plaats bood aan zo'n zeshonderd personen (ook al waren er op dat moment al tweeduizend aanmeldingen). Maar de Israëliische ambassadeur, de po-

Hind

Wat is de kindertijd in Palestina?

Zover komen dat je niet meer bang bent.
Dat is het ultieme doel van de mens.

ITALO CALVINO, *Het pad van de spinnennesten*

Eind januari 2024. Hind Rajab is vijf jaar oud. Ze zit ineengedoken op de achterbank in de auto van haar oom en tante, samen met hun vier kinderen. Meteen nadat het zoveelste evacuatiebevel werd gegeven in het westelijke gebied van Gaza, is haar moeder met haar andere kinderen te voet gevlucht, maar vanwege de kou en de regen is Hind door haar oom en tante in de auto meegenomen.

Het is vroeg in de middag, het gedreun van de bommen dringt de auto binnen en er lijkt een verkeersopstopping te zijn. Er is iets aan de hand. Haar oom en tante voelen het, ze zijn nerveus, zitten opgewonden te praten. Niet ver van een tankstation in de wijk Tel al-Hawa wordt de auto meermaals beschoten door Israëliische machinegeweren. Daarna een ijzige stilte. Hind kijkt om zich heen: niemand praat meer, ze zitten allemaal in elkaar gezakt. Met trillende handen pakt ze de telefoon uit de handen van haar vijftienjarige nichtje Layan, die is getroffen terwijl ze in gesprek was met iemand van de Rode Halve Maan. Hind

vertelt: 'De anderen zijn dood, of misschien slapen ze', en smeekt om hulp. 'De tank staat naast me. Hij rijdt. Komen jullie me halen? Ik ben zo bang.'

De medewerkster aan de andere kant van de lijn is hevig bezorgd, want ze weet hoe gevaarlijk de situatie is; ze noemt Hind liefdevol 'habibtî', 'schatje', en blijft aan de lijn om haar gezelschap te houden.

Na een drie uur durende communicatie – zoveel tijd hadden haar collega's van de Rode Halve Maan nodig voor overleg met de Israëlische autoriteiten om de locatie van de auto te bepalen en toestemming te krijgen om het meisje in veiligheid te brengen – verzekert de medewerkster Hind dat er twee hulpverleners naar haar toe komen. De registratie van dit hartverscheurende gesprek, waarbij het leven van het kind aan een zijden draadje hangt, is bewaard gebleven voor de geschiedenis, en zal hopelijk ook ooit gebruikt kunnen worden door rechters, om de verantwoordelijken voor het bloedbad waarbij Hind door het Israëlische leger werd vermoord te straffen.

Pas na twaalf dagen zal het levenloze lichaam van Hind worden gevonden, in die auto waarop iemand maar is blijven schieten, doorboord door 335 kogels, niet ver van de ambulance met daarin de lijken van de hulpverleners van de Rode Halve Maan, die haar niet op tijd hebben kunnen bereiken. Het Britse team van Forensic Architecture, onder leiding van professor Eyal Weizman, heeft de afstanden en de richting van de schoten gereconstrueerd. Deze onderzoeken hebben aangetoond dat het 'niet plausibel' is dat de Israëlische soldaten die vanuit de tank schoten geen duidelijk zicht zouden hebben gehad op de burgers die in de auto zaten – onder wie dus kinderen.

Het verhaal van Hind is een symbool geworden voor de wreedheid van de Israëlische aanval op de bevolking van Gaza, sinds 7 oktober 2023. Maar dit meisje is meer dan drie maanden na 7 oktober gedood, toen Israël al meer dan 26 000 mensen had vermoord, onder wie minstens 10 000 kinderen. Hoe heeft men dit allemaal kunnen laten gebeuren? En hoe is het mogelijk dat er ook nu – eind maart 2025, terwijl ik dit boek aan het redigeren ben –, nu het vastgestelde aantal omgekomen kinderen al meer dan 17 000 bedraagt, van wie er duizend nog geen één jaar waren, nog steeds straffeloosheid heerst, en dat de moordmachine die Israël in gang heeft gezet onvermoeibaar doorgaat?

Het antwoord schuilt in decennia van manipulatief woordgebruik, dat heeft geleid tot een verwrongen perceptie van de machtsverhoudingen tussen Israëliërs en Palestijnen.

De laatste dertig jaar heeft die bewuste manipulatie velen ertoe gebracht om te geloven dat de Palestijnen verantwoordelijk zijn voor hun eigen situatie, en dat ze een existentiële dreiging vormen voor Israël. Ook de kinderen? Ja, die ook, en misschien wel vooral de kinderen, want in de logica van de Israëlische aanval die na 7 oktober begon wordt elk Palestijns leven gezien als een mogelijk toekomstig gevaar voor de overleving van Israël.

Hoeveel Palestijnse kinderen zijn er zo omgekomen? Met de straffeloosheid van de schuldigen, met het gruwelijke verdriet van hele families en gemeenschappen? Dat zijn er tienduizenden. Het verhaal van Hind, hoe afschuwelijk ook, is niet ongewoon in Palestina. Mohammed Tamimi was twee jaar oud toen hij, een paar maanden voor 7 oktober 2023, door het Israëlische bezettingsleger – dat formeel bekendstaat onder de naam Israëlich defensieleger (Israël Defence Forces: IDF) – door zijn hoofd werd geschoten ter-

wijl hij bij zijn vader in de auto zat op de bezette Westelijke Jordaanoever. Niemand werd er verantwoordelijk voor gehouden, zoals gewoonlijk.

Dat is de kindertijd, in Palestina.

Toen Max en ik in Jeruzalem woonden, grensde onze tuin aan een heuveltje waarop een reusachtige, ongelooflijke moerbeiboom stond, die maandenlang vruchten droeg. Onder die boom lag altijd een paars tapijt van gevallen moerbeien, en de kinderen kwamen ze vaak rapen.

Vlak naast ons huis was een stenen muurtje waar zo'n metalen hekwerk op stond, dat er ooit, jaren eerder, provisorisch moest zijn geplaatst. De kinderen kropen er altijd onderdoor om moerbeien te gaan rapen, waardoor er een opening was ontstaan. Op een dag zag ik ze en zei: 'Hé kinderen, als jullie moerbeien willen mogen jullie ook bij mij aanbellen en dan doe ik de poort voor jullie open, dan hoeven jullie niet daar onderdoor te kruipen.' De meesten van hen verstonden me niet, want bijna niemand van hen sprak Engels, behalve een jongetje met donkere wallen dat ik al vaker in de buurt had zien spelen met zijn tweelingzusje en hun vriendjes.

'Hallo,' herhaalde ik dus, nu rechtstreeks tegen hem. 'Ik weet dat jullie hier in de wijk wonen, ik heb jullie al heel vaak zien spelen. Als jullie moerbeien willen is het geen probleem, vraag het dan gewoon aan ons, zodat je je niet bezeert aan dat hekwerk.'

Zijn beleefde, maar vastberaden antwoord deed me verstand staan.

'Nee, dank u,' zei hij. 'U hoeft de poort niet voor ons open te doen. Wij blijven onder het hekwerk door kruipen, zoals we altijd hebben gedaan.'

Die kleine Mohammed was al heel assertief op zijn elfde. Zijn familie was een van de eerste in de wijk Sheikh Jarrah geweest die door Israëlische kolonisten – gewapende burgers die de nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever bevolken, met steun van het leger – uit hun huis was gezet. In dit huis had Rifqa, de oma van Mohammed en van zijn zusje Muna, in 1948 haar toevlucht gezocht nadat ze was verdreven uit Haifa (sindsdien deel van Israël). Na een lange juridische strijd werd in 2009 het hoofdgebouw van hun bezit ingenomen door Israëlische kolonisten, terwijl de familie El-Kurd in de moestuin een huisje moest bouwen waar ze noodgedwongen met z'n allen in gingen wonen.

De reactie van Mohammed verbaasde me, want het is niet vanzelfsprekend dat een kind van elf jaar – of zeven, twaalf, veertien jaar – zo'n duidelijk beseft heeft van rechten, ruimte en identiteit. Maar dat is wel de realiteit voor de Palestijnen die zijn opgegroeid onder de bezetting, en voor de miljoenen Palestijnen die zijn geboren in de vluchtelingenkampen rondom Palestina. Generaties mensen zijn opgegroeid terwijl ze zagen dat hun land dag na dag onder hun voeten vandaan werd gerukt, wat de voedingsbodem vormt voor een eindeloze strijd om hun huis, hun waardigheid, en om alles wat op die leeftijd vanzelfsprekend zou moeten zijn. De kindertijd wordt afgepakt van de Palestijnen, ze worden volwassen in een kinderlichaam en gaan gebukt onder zorgen, spanningen, angsten en verantwoordelijkheden die ze op hun leeftijd niet zouden moeten hebben.

Vandaar dat ik, als Speciaal Rapporteur van de VN voor de mensenrechten in de bezette Palestijnse gebieden, in 2023 besloot om mijn derde rapport aan de kindertijd te wijden, waarbij ik gebruikmaakte van een Engels woord dat de Palestijnse realiteit levendig beschrijft: *unchilding*, ofte-

wel 'de kindertijd ontnemen'. De keuze voor dat onderwerp ontstond uit de hoop dat ik het grote publiek meer inzicht zou kunnen geven in de ernst van de situatie als ik zou laten zien hoe het leven van een kind in Palestina daadwerkelijk is, naast de opgenomen statistieken en regelgeving.

Toen ik mijn onderzoek deed, was alles heel anders dan nu: mijn rapport werd twee weken na 7 oktober 2023 gepresenteerd, maar ik had het twee weken voor die datum afgerond. En ook toen al was de situatie verschrikkelijk.

Op dat moment in het najaar waren de gegevens over de Palestijnse kinderen die in vijftien jaar tijd (van 2008 tot september 2023) waren gedood al schrikbarend: het waren er meer dan 1400. Ieder van hen een klein universum dat voorgoed was uitgewist. Van 7 oktober 2023 tot maart 2025 was dat toch al huiveringwekkende aantal meer dan tien keer zo groot geworden: in zeventien maanden zijn er ruim 17 000 kinderen gedood, onder wie meer dan duizend baby's, van wie het leven al abrupt werd afgebroken nog voordat ze hadden kunnen leren kruipen, praten en spelen.

In augustus 2024 was Mohammed Abu al-Qumsan in Gaza bezig de geboortecertificaten op te halen van zijn tweeling, die drie dagen daarvoor was geboren, toen hij werd gebeld: je appartement is gebombardeerd, je vrouw en kinderen zijn in het ziekenhuis. We konden niets meer voor ze doen. Dood voordat ze hun ogen openen naar het leven.

Dat is de kindertijd, in Palestina.

★ ★ ★

Toen ik in 2023 niet het benodigde visum van de Israëli-sche regering kreeg om in de regio mijn onderzoek te gaan doen voor de Algemene Vergadering van de VN dat najaar,